

به نام خداوند
جان و خرد

اقتصاد زیست‌انرژی

مطالعه روترشناسانه درمان‌ها زیست‌انرژیایی

دکتر فرزاد گلی

برگردان:

پریسا خسروی سامانی

دکتر امیررضا برومند

نشر دهکده سلامت، ۱۳۹۵

کتاب‌های دهکده سلامت ۱۵

سر شناسه: گلی، فرزاد، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: مطالعه روش‌شناسانه درمان‌های زیست‌انرژیایی / فرزاد گلی؛ برگردان پریسا خسروی‌سامانی، امیررضا برومند؛ ویراستار سپیده معتمدی؛ با همکاری موسسه علمی، فرهنگی تحقیقاتی دانش تندرستی؛ مرکز تحقیقات روان‌تنی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

مشخصات نشر: اصفهان: نشر دهکده سلامت، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: و، ۳۳۳ ص: مصور، جدول، نمودار؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م

فروستد کتابهای دهکده سلامت؛ ۱۵

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۱۴۶-۲-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: پزشکی روان‌تنی، شفای روانی، انرژی درمانی، جسم و جان درمانی

شناسه افزوده: موسسه علمی تحقیقاتی دانش تندرستی؛ با همکاری دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

بهداشتی درمانی اصفهان. مرکز تحقیقات روان‌تنی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۷/۱۸ / RC۴۹

رده بندی دیویی: ۶۱۶/۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۶۶۲۹۵

اقتصاد زیست‌انرژی،

مطالعه روش‌شناسانه درمان‌های زیست‌انرژیایی

مؤلف: دکتر فرزاد گلی

ناشر: نشر دهکده سلامت

مترجمان: پریسا خسروی‌سامانی، امیررضا برومند

ویراستار: سپیده معتمدی

صفحه‌آرا: نجمه کاویانی

تعداد صفحات: ۳۳۳

قطع: رقعی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

کلیه حقوق برای انتشارات دهکده سلامت محفوظ است.

ISBN: 978-600-94146-2-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۱۴۶-۲-۸

نشانی: اصفهان، صندوق پستی: ۸۱۶۳۷-۳۳۶۹۵، تلفکس: ۰۳۱-۳۶۶۷۴۱۹۳

یادداشتی بر برگردان فارسی

بسیار خرسندم که کتاب حاضر به همت دوستانم، خانم پریسا خسروی سامانی و دکتر امیررضا برومند، مترجمان ارجمند و خانم سپیده معتمدی، ویراستار سخت‌کوش، به فارسی عرضه شده است. نیک می‌دانم که طبیعت میان‌رشته‌ای متن و گستره‌واژگان دانش‌های گوناگون مسیر نه چندان همواری را برای این دوستان و شاید خوانندگان عزیز ساخته است.

این کتاب برخاسته از مطالعه دیگری است که چندین سال قبل با همراهان عزیزم آقای رضا عبداللهی و آقای دکتر رضا جوهری فرد و با نام «رهیافت انرژیایی به سلامت» شکل گرفت و به تدریج به شکل یک الگوی منسجم توسعه یافت.

خوشبختانه «اقتصاد انرژی» خیلی زود در همان سال ۲۰۱۰ مورد توجه همکاران دانشگاهی و پژوهشگران قرار گرفت و منجر به تأسیس یک دوره پسادکتری با همین نام و یک گرایش سلامت کل‌نگر در دانشگاه انرژی پزشکی در ایالت کالیفرنیا ایالت متحده شد. در حال حاضر چندین کارآزمایی بالینی بر روی این روش فراتشخیصی صورت گرفته است که اثربخشی آن را بر علائم روان‌شناختی و جسمانی تأیید کرده است.

در تکمیل مبانی روش‌شناختی این الگو، کتاب دیگری که روش‌های آموزشی و بالینی اقتصاد زیست‌انرژی را معرفی می‌کند در دست چاپ است که ابعاد کاربردی‌تر این روش را ارائه می‌کند. امیدوارم با تلاش بیشتر بتوانیم از این شیوه هماهنگ سلامت‌زایی شناختی، رفتاری، روان‌پویشی، فراشناختی، انرژیایی، گامی مؤثر در جهت توسعه پایدار سلامت برداریم.

از خدا جوییم توفیق ادب

فرزاد گلی

زمستان ۱۳۹۴

فهرست

۱	پیش‌گفتار
۵	سخنی با خواننده
۱۳	فصل یک
۱۳	بنیان‌های نظری و فلسفی
۱۴	نظام‌های بهگشت انرژی‌مبنا
۱۶	هومیوپاتی
۱۸	سوزن‌درمانی
۱۹	فشاردرمانی
۲۰	کی‌گونگ (چی‌گونگ)
۲۱	تای‌چی
۲۲	یوگا
۲۳	ری‌کی
۲۷	لمس‌درمانی
۲۹	لمس‌بهگشتی
۳۱	قطبش‌درمانی
۳۱	صدا، رنگ و نوردرمانی
۳۳	دعا
۳۶	انرژی‌پزشکی و نظام توزیع سلامت
۳۸	انرژی‌پزشکی و CAM
۴۱	بهگشت زیست‌انرژیایی و پزشکی ذهن - بدن
۴۳	الگوی جامع‌نگر سلامت زیست‌انرژیایی
۴۸	درمان‌های روان‌جسمانی انرژی‌مبنا
۵۲	فصل دو
۵۲	کالبدشناسی ارتعاشی
۵۷	کالبدشناسی ارتعاشی: چشم‌انداز علمی
۶۵	کالبدشناسی ارتعاشی: چشم‌انداز روان‌اجتماعی
۶۹	کالبدشناسی ارتعاشی: چشم‌انداز پزشکی
۷۸	کالبدهای ارتعاشی
۸۰	چاکراها
۸۳	مریدین‌ها (کانال‌ها)

۸۹.....	هاله
۹۳.....	فصل سه
۹۳.....	فیزیولوژی ارتعاشی
۹۶.....	انرژی پزشکی
۹۷.....	تولید زیست انرژی
۹۹.....	انتقال زیست انرژی درون / میان / فرافردی
۱۰۰.....	ماتریس زنده چیست؟
۱۱۰.....	انتقال انرژی از راه دور
۱۱۳.....	هم کنشی انرژیایی انسان - محیط
۱۱۸.....	تأثیرات میدان های انرژیایی محیطی بر سلامت
۱۲۲.....	سازوکار هم سوئی
۱۲۵.....	روش های غیرتحلیلی با مبنایی تحلیلی
۱۲۸.....	فصل چهار
۱۲۸.....	پویش شناسی و جنبش شناسی زیست انرژی
۱۳۳.....	سازوکارهای کی - پویش شناختی
۱۴۰.....	کی - پویش شناسی سلولی
۱۴۳.....	پویش شناسی نامکانی
۱۴۸.....	تحلیل کی - پویش شناختی زیست انرژی مینا
۱۵۰.....	کی - جنبش شناختی
۱۵۲.....	سازوکارهای درون / میان فردی
۱۶۳.....	سازوکارهای فرافردی
۱۶۸.....	بهگشت و طیف وضعیت انسانی
۱۷۴.....	فصل پنج
۱۷۴.....	مبانی بالینی
۱۷۷.....	مبانی بالینی رویکردهای انرژیایی
۱۷۸.....	روش های تشخیصی
۱۷۹.....	روش های تشخیصی عینی
۱۸۶.....	روش های تشخیصی ذهنی
۱۹۰.....	سلامت زایی در برابر آسیب زایی
۱۹۶.....	بهگشت در برابر درمان
۱۹۸.....	اقتصاد زیست انرژی

۲۰۰	سطوح اقتصاد زیست‌انرژی
۲۰۱	اصلاح زیست‌آهنگ
۲۰۳	تعدیل محیطی
۲۰۵	تدبیرهای شناختی - رفتاری
۲۰۷	انتشار مکانی
۲۰۹	انتشارهای نامکانی
۲۱۱	برون‌ریزی و بهبود اختلالات انرژیایی
۲۱۳	آیا زیست‌انرژی هوشمند است؟
۲۱۵	نظام‌های اخلاقی
۲۲۴	فصل شش
۲۲۴	روش‌شناسی تحقیق در رویکردهای انرژیایی
۲۲۷	اصول روش‌شناختی
۲۳۰	ملاحظات کلی
۲۳۰	بررسی ادبیات پژوهشی
۲۳۳	طراحی پژوهش
۲۳۴	طراحی موردی
۲۳۴	طراحی جعبه سیاه
۲۳۶	طراحی قوم‌نگارانه
۲۳۶	طراحی مشاهده‌ای
۲۳۷	روش پژوهش
۲۳۷	تصادفی بودن حجم نمونه
۲۳۷	دوسوکور بودن (سنجش کور)
۲۳۸	داشتن گروه گواه یا دارونما
۲۳۹	ارزیابی بالینی
۲۴۴	دشواری‌های پژوهش
۲۴۹	پیوست
۲۵۱	پیوست الف
۲۵۱	ری‌کی: یک نظام به‌گشت سستی و موجز
۲۵۱	اصول ری‌کی
۲۵۵	مفاهیم بنیادین ری‌کی
۲۵۷	مفهوم هم‌سویی

۲۵۸	نمادهای ری کی
۲۶۰	اصول آموزشی ری کی
۲۶۱	نگاهی اجمالی به سطوح ری کی
۲۶۷	پیوست ب
۲۶۷	یوگا: یک نظام بهگشت سنتی و جامع
۲۷۰	تدبیرهای یوگایی و معادلات زیست‌انرژیایی
۲۸۵	منابع
۳۱۵	واژه نامه
۳۳۱	نمایه

پیشگفتار

در طول دهه‌های اخیر، روش‌های پزشکی مکمل در بسیاری از مراکز پزشکی بخشی جدایی‌ناپذیر از خدمات سلامت شده است. این گسترش بازتاب آگاهی روزافزون بر کمبودهای الگوی پزشکی زیستی است که اساساً بر علوم زیستی مبتنی است. پزشکی روان‌تنی، در درون پزشکی غرب، دگرگونی‌ای را در جهت وسعت بخشیدن به دورنمای پزشکی صورت داده است تا دربرگیرندهٔ برهم‌کنشی پیچیدهٔ عوامل زیست‌شناختی و روان‌اجتماعی در شناخت سلامت و بیماری باشد. بر اساس این نگرش، موضوع اصلی پزشکی باید رویکردی بیمارمحور باشد. الگوی زیست - روان - انرژی که توسط انگل پیشنهاد شد، دانش روبه‌رشد رابطهٔ میان برهم‌کنشی‌های زیست‌شناختی و روان‌اجتماعی را در پدید آمدن و در درمان ناخوشی‌ها، سازماندهی کرد. پزشکی مکمل از همان آغاز پشتیبان مهمی برای پزشکی روان‌تنی بود. زمینهٔ مشترک میان پزشکی مکمل و پزشکی روان‌تنی، رویکرد بیمارمحور به جای بیماری‌محوری است. پزشکی مکمل و روان‌تنی، هر دو بر سلامت‌زایی - یعنی حفظ و گسترش منابع به جای آسیب‌شناسی و آسیب‌زایی - متمرکزند. همچنین در روش‌های درمانی هم‌پوشانی چشمگیری با یکدیگر دارند. یوگا و دیگر نظام‌های به‌گشت انرژی‌مبنا مثل ری‌کی و کی‌گونگ روش‌هایی برای خودآگاهی و خودشناسی هستند. با این حال، به رغم کاربرد بالینی گستردهٔ این روش‌ها، چارچوبی مفهومی که روشنگر ریشه‌های مشترک این رویکردها، زمینهٔ اجتماعی - فرهنگی، مفاهیم نظری و عقلی و نیز تفاوت‌های آن‌ها باشد، هنوز نادر است. امتیاز کتاب دکتر گلی این است که تمام و کمال به این موضوع پرداخته است.

یکی از دلایلی که تشریح مفاهیم بنیادی پزشکی مکمل را چالش‌برانگیز ساخته، وجود مجموعهٔ متنوعی از روش‌های گوناگون است که باید انسجام یابند؛ روش‌هایی که با توجه به پیشینهٔ نظری و اجتماعی - فرهنگی‌شان، تفاوت‌های چشم‌گیری با یکدیگر دارند. خاستگاه فرهنگی این روش‌ها، هم در فلسفه و علم

غربی ریشه دارد و هم در مفاهیم دینی و فلسفی و سنت‌های بهگشت شرقی. چالش نظری کتاب اقتصاد زیست‌انرژی در تلاش برای دستیابی به چارچوبی وحدت‌بخش برای چنین مفاهیم و اندیشه‌های متنوع و متفاوت، مطالعه آن را تجربه‌ای بی‌نظیر و بسیار جذاب ساخته است.

شاید پزشکی مکمل بتواند با گشودن راه ورود نظام‌های فرهنگی مختلف به مفاهیم نظری خود، در رسیدن به یک الگوی پزشکی نوین مؤثر واقع شود؛ الگویی که تجربه‌های بهگشت و مفاهیم نظری درمان را در فرهنگ‌های گوناگون درهم‌آمیزد. شاید بر حسب اتفاق نباشد که چنین تلفیقی در ایران صورت می‌پذیرد، بستری فرهنگی که از دیرباز همچون پلی میان گفتمان فرهنگی شرق و غرب بوده است.

مفهوم «انرژی» که به‌عنوان مفهومی بنیادی در درک و هماهنگ‌سازی نحوه نگرش بر فرایندهای فیزیولوژیک و روان‌شناختی، نقش مهمی در کتاب دکتر گلی دارد؛ در نظریه‌های غربی نیز حایز اهمیت است. فروید در فراروانشناسی روانکاوی این مفهوم را بسیار به‌کار می‌برد و استفاده انرژی فراروانی را به مثابه مفهومی برای پرکردن شکاف میان ماتریس زیست‌شناختی و فرایندهای روانشناختی در نظر می‌گیرد. دکتر گلی با استفاده از نظریه‌های علمی و نیز کندوکاو در مفاهیم دینی و اساطیری در کتاب خود غنای این مفاهیم را از چشم‌اندازهای گوناگون نمایان می‌کند. البته اطلاعات مرتبطی نیز در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد که مبتنی بر شواهد تجربی است و بیان‌گر این حقیقت است که روش‌های پزشکی مکمل کاملاً قابل قیاس با پزشکی مبتنی بر مشاهده است، چرا که اثربخشی این روش‌ها را از راه‌هایی قابل مقایسه با دیگر روش‌های درمانی، می‌توان آزمود.

از همان آغاز چشم‌انداز سه ساله همکاری میان دانشگاه فرایبورگ و دانشگاه بین‌المللی علوم پزشکی اصفهان در زمینه آموزش تدریس و پژوهش،

که تحت حمایت DAAD (سیستم خدماتی مبادلات دانشگاهی آلمان) دولت آلمان صورت می‌گیرد، تشریک مساعی دکتر گلی را سرآغازی بسیار خوب برای شکل‌گیری یک گفت‌وگو و مباحثهٔ بینا فرهنگی یافتیم. آنچه کتاب از خوانندگان خود می‌خواهد و در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد، قابلیت هماهنگی است. متنی که در اختیار ماست دارای لایه‌هایی چندگانه است که از بسترهای فرهنگی مختلف سرچشمه گرفته و در عین غنا و پیچیدگی، عدم وضوح در آن به چشم نمی‌خورد. پزشکی مکمل و به ویژه درمان‌های انرژی مینا بدون شک کوششی بینا فرهنگی است و این می‌تواند مهم‌ترین نقطهٔ قوت آن‌ها باشد.

پروفسور دکتر مایکل وبرشینگ

رییس گروه روان‌تنی دانشگاه آلبرت لودویگ فرایبورگ

پروفسور دکتر کارل ای شایت

معاون گروه روان‌تنی دانشگاه آلبرت لودویگ فرایبورگ
و رییس بیمارستان تور فون اکسکول

سخنی با خواننده

پس از سال‌ها سرگردانی اولیس‌وار و تجربه‌ی روش‌های بهگشت^۱ گوناگون، از روش‌های سنتی شرقی گرفته تا صوفی‌گری، کیمیا، نمادشناسی و نیز آموختن و آموزش شیوه‌های پزشکی روان‌تنی همچون هیپنوتیزم‌درمانی، آرمش‌درمانی و مراقبه و تجربه‌ی بالینی هزاران بیمار با مشکلات مزمن جسمی و روانی یا آن‌ها که تنها برای تحول هشیاری ملاقاتشان کردم، به الگوی مشترکی دست یافتم که شالوده‌ی همه‌ی این گوناگونی‌های روان‌شناختی و ریخت‌شناختی را تشکیل می‌دهد و شبکه‌ای از مفاهیم در ذهنم شکل گرفت. به هیچ‌وجه نمی‌توانم ادعا کنم که این الگو همچون نقشه‌های ماهواره‌ای دقیق و فراگیر است، چه، بیشتر

۱. بهگشت برگردان واژه‌ی انگلیسی Healing است. Heal فعلی هم لازم است و هم متعدی، پس هم به معنای شفا دادن و التیام دادن و هم شفا یافتن و التیام یافتن است. واژه‌ی شفا بار دینی زیادی دارد و التیام، در سمت مقابل، ذهن را به ترمیم بافت و جراحی محدود می‌کند. بهگشتن و بهگرداندن هر دو وجه لازم و متعدی این واژه را به خوبی پوشش می‌دهد. چراکه به معنای خوب و خوبتر و نیز سالم و تندرست است و درعین حال معنای نیک و خیر نیز می‌دهد. بهمن به معنای اندیشه‌ی نیک از دیرینه‌ترین و ارجمندترین کاربردهای این واژه است. از این واژه ترکیبات بسیاری در گفتمان پزشکی هست که به طور گسترده استفاده می‌شود، مانند بهبود، بهداشت و نظیر آن، که همه باعث شده تا «به» و «بهی» بار سلامت و شفا را به شکلی شایسته داشته باشد. پیش‌تر واژه‌های بهبودی، بهداشت، بهداری و نظیر آن از بار معنایی «بهی» به معنای سلامت سود جست‌ه‌اند. از سوی دیگر واژه «گشتی» نیز خود به تنهایی به معنای سلامت و سالم شدن به کار رفته است. دکتر حسابی در «فرهنگ انگلیسی به فارسی حسابی» این واژه را برابر Health نهاده است. بهگشت برابر Healing در جایگاه اسمی و بهگشتی برابر Healing در جایگاه صفتی، نهاده شده است. واژه بهگر به معنای شفا‌دهنده و شفابخش نیز، که در فارسی میانه به معنای نیکوکار و کسی که اصلاح امور می‌کند، برای Healer برگردان مناسبی یافتم.

بنگرید به:

- حسن دوست، محمد، فرهنگ ریشه‌شناختی زبان فارسی، زیر نظر بهمن سرکاراتی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۸۳، جلد اول: آ-ت.
- حسابی، محمود، فرهنگ حسابی: فرهنگ واژگان انگلیسی به فارسی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۷۲.

شبيه به يك نقشه تمثيلي باستانی است كه بر پاپيروس رسم شده و در گره‌ها و درزه‌هايش پنهان است. اين كتاب در روايت نخست خود در پي ارايه الكويي يکپارچه از زیست‌میدان است.

در دو دهه گذشته، گرایش روزافزونی نسبت به پزشکی مکمل و جایگزین ایجاد شده است. مطالعات آماری متعدد نشان داده است كه ۴۵ تا ۸۰ درصد، هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه‌یافته، از این خدمات استفاده می‌کنند. انرژی پزشکی مشارکت چشمگیری در این زمینه داشته است. بسیاری از گزارش‌های سازمان جهانی سلامت و مؤسسه‌های ملی سلامت نشان‌دهنده اهمیت این دو گروه مرتبط و متداخل از درمان‌های مکمل است.

به‌رغم گزارش‌ها و مطالعات صورت گرفته در خصوص مقرون‌به‌صرفه‌بودن درمان‌های انرژی‌مبنا، تقاضای فزاینده برای این خدمات و نقش فعال مراجعین در این نظام‌های بهگشت، هنوز هیچ الكوی بالینی و روش‌شناختی وجود ندارد كه شیوه‌های گوناگون بهگشت را به يك نظام يکپارچه سلامت تبدیل کند. این نیاز من و همکارانم را بر آن داشت تا اقتصاد زیست‌انرژی را به مثابه يك الكوی جامع سلامت، بنیان نهیم.

گوناگونی درمان‌های انرژی‌مبنا گستره وسیعی را در برمی‌گیرد؛ از روش‌های سنتی مانند کی‌گونگ و ری‌کی تا شیوه‌های نوین مانند لمس‌درمانی و قطبش‌درمانی، از روش‌های روان‌تنی همچون یوگا و تای‌چی تا روش‌های زیست‌فیزیکی مانند سوزن‌درمانی و هومیوپاتی و از شیوه‌های درمانی مکانیکی مثل انرژی‌درمانی مصنوعی تا شیوه‌های پیراروانشناختی مثل دعا و بهگشت از راه دور.

اگرچه الكوی اقتصاد زیست‌انرژی چارچوبی روش‌شناختی را برای توضیح و به‌کارگیری همه درمان‌های انرژی‌مبنا فراهم می‌آورد، تمرکز آن بر شیوه‌های خودآگاهی‌بخش و ارتباطی است و برنامه بالینی جامعی را در این حوزه پایه‌گذاری

می‌کند. به این ترتیب اقتصاد زیست‌انرژی را می‌توان به مثابه رویکردی روان‌تنی به پزشکی در نظر گرفت که به منظور دستیابی به سلامت برتر و تکامل هشیاری، زیست‌انرژی را در حوزه‌های درون / میان / فرافردی سازمان‌دهی می‌کند. این الگوی هماهنگ سلامت را به سه دلیل اصلی، به جای «درمان»، «اقتصاد» نام‌گذاری کرده‌ایم: نخست برای پرهیز از گرایش‌های پزشکی‌نمایی که واژه «درمان» بر آن مبتنی است. دوم به دلیل القائات تقلیل‌گرایانه «دکترین درمان» که زندگی، ارتباط و بهگشت را به عملکرد، استدلال بالینی و درمان تقلیل می‌دهد و سوم به دلیل ریشه‌شناسی اصطلاح «اقتصاد» که به معنای تدبیر منزل یا خانه است. نظام‌های زیست‌روان‌اجتماعی، خانه ما هستند و زیست‌انرژی در همه اشکال خود (مادی، انرژیایی یا اطلاعاتی) باید در جهت تحقق خود و یک زندگی تمام‌عیار سازمان‌دهی شود. از سوی دیگر، اقتصاد زیست‌انرژی در پیوند با اصطلاح فرویدی «اقتصاد غریزی حیات» و نیز اقتصاد انرژی اُرگونی در تن‌روان‌درمانی ویلهلم رایش در پیوند است. بنابراین با وجود اینکه این الگو بر تازه‌ترین یافته‌های علمی و بالینی در این حوزه مبتنی است، دیدگاه آن تقلیل‌گرایانه نیست. اقتصاد زیست‌انرژی، نظام‌های بهگشت را به مثابه شیوه‌هایی ارتباطی و نظام‌مند تبیین می‌کند که ذهن و بدن، انسان و طبیعت، و پزشکی و زندگی را با یکدیگر هماهنگ می‌کنند.

باید توجه داشت سنت‌های بهگشت که همواره روش‌هایی غیرتحلیلی و کیفی بوده‌اند، از فرهنگ‌ها و ادیان گوناگون سرچشمه گرفته‌اند. بنابراین اگر بخواهیم، بی‌آنکه زندگی مراجعان‌مان را پیچیده‌تر و پرتعارض‌تر کنیم، از این تجربه‌ها بهره‌مند شویم و خدمات مقرون‌به‌صرفه آن‌ها را در پیوند با نظام جامع سلامت قرار دهیم، باید دو راهکار اساسی را به کار ببریم:

۱. عوامل تأثیرگذار را از عوامل فرهنگی و ایدئولوژیک تفکیک کنیم.
۲. سازوکارها و کاربردهای بالینی را براساس یک الگوی روش‌شناختی

واحد تعریف کنیم.

درست نمی‌دانم که تا چه اندازه از این لحاظ موفق بوده‌ام، اما چنان‌که خواهید دید، تلاش کرده‌ام این دو اصل را در تعریف سازوکارهای بنیادین فیزیکی و روان‌شناختی درمان‌های انرژی‌مبنا و نیز آرایه‌ی یک الگوی جامع سلامت رعایت کنم. در این الگو وضعیت انسانی به‌مثابه‌ی جریانی از دگرگونی و هم‌کنشی میان هشیاری، اطلاعات، انرژی، ماده در روابط درون/ میان/ فرافردی تبیین می‌شود و سلامت و ناخوشی یعنی معنادار بودن یا بی‌معنا بودن این رخداد‌های زیست‌نشانه‌شناسیک. از این دیدگاه هر بیماری را می‌توان به‌مثابه‌ی اختلالی خاص در جریان انرژی - اطلاعات توصیف کرد که ممکن است به شکل اختلال در عملکرد یا شکل اندام‌ها ظاهر شود و به این ترتیب وضعیت هشیاری را دگرگون کند. به‌گشت در این الگو، جریان ارادی انرژی - اطلاعات است که ارگانیسم را هماهنگ می‌کند و جریان زیست‌نشانه‌ای را از نو سازماندهی می‌کند. هریک از روش‌های شناخته‌شده به‌گشت زیست‌انرژیایی می‌توانند چنین تدبیری^۱ را از نقطه‌نظری

۱ تدبیر برابر واژه انگلیسی Intervention است که بنا به عرف ترجمه در متون فارسی مداخله ترجمه می‌شود. ولی به دلیل بسامد بالای این اصطلاح در این متن و این که واژه مداخله به معنای داخل یا وارد شدن در کار یا امر کسی یا چیزی است و بار معنایی آن چنان مثبتی ندارد، واژه تدبیر را مناسب‌تر یافتیم. واژه تدبیر ممکن است امروز بیشتر کنشی ذهنی را در نظر آورد و بُعد عینی و عملی آن به مرور زمان تحلیل رفته باشد اما چنان که علامه دهخدا نیز به استناد متون معتبر علمی و ادبی تعریف کرده است؛ تدبیر نه تنها به معانی اندیشه کردن در عاقبت کار، تأمل و نیکو اندیشیدن که به معانی به کار بردن رأی، معالجه و مداوا نیز به طور گسترده به کار رفته است. تدبیر نه تنها هوشمندانه‌تر از مداخله است، بلکه در پزشکی کهن ما نیز ریشه دارد و در منابع پزشکی اصطلاحاتی چون تدبیر اطفال، تدبیر سلامت، و یا تدبیر چشم برای تخصص‌ها و مداخلات تخصصی پزشکی به طور گسترده به کار می‌رفته است. بنابراین، اصطلاح تدبیر را می‌توان کارآمدتر و ریشه‌دارتر دانست. در سرتاسر متن از واژه مداخله برای ترجمه واژه انگلیسی Interference استفاده شده است.

خاص اعمال کنند و اگر بر مبنای بالینی و فیزیولوژیک مشترکی به کار گرفته شوند، می‌توانند یک هم‌کوشی پدید آورند.

در این کتاب عمدتاً به معرفی اقتصاد زیست‌انرژی به مثابهٔ بنیانی روش‌شناختی برای درمان‌های زیست‌انرژی‌مبنا پرداخته‌ام، و امیدوارم که در کتاب بعدی‌ام بتوانم با تفصیل بیشتر به جنبه‌های کاربردی آن بپردازم.

رویکردهای سیستمی به سلامت و زندگی، همچون الگوی زیست‌روان‌اجتماعی جورج انگل و نظریهٔ زیست‌نشانه‌شناختی روان‌تنی تور فون اوکسکول، از دیگر بنیان‌های نظری اقتصاد زیست‌انرژی هستند. این‌گونه رویکردهای سیستمی با رویکرد زیست‌پزشکی انرژی‌پزشکی متفاوتند. انرژی‌پزشکی، پدیده‌های زیست‌انرژیایی را تنها براساس علم فیزیک، زیست‌شیمی و فیزیولوژی تبیین می‌کند و منابع زیست‌روان‌اجتماعی و آثار آن‌ها به کنش‌ها و رخداد‌های الکترومغناطیسی تقلیل می‌یابند. رویکرد تحلیلی انرژی‌پزشکی برای تبیین پدیده‌های زیست‌انرژیایی لازم است اما ما نیازمند به رویکردی ترکیبی هستیم که روشنگر ابداعات و پیامدهای سیستمی باشد.

اقتصاد زیست‌انرژی، کلان‌الگویی زیست‌روان‌اجتماعی از انرژی‌پزشکی است که پدیده‌های زیست‌انرژیایی را به‌طور کمی و کیفی در ماتریس زیست‌روان‌اجتماع معنوی بررسی می‌کند. کی - جنبش‌شناسی بر تحلیل کمی (آزمایشگاهی / بالینی) اثرات سیستم عوامل زیست‌انرژیایی بر کارکردهای نظام‌های زنده متمرکز است، اما کی-پویش‌شناسی به زمینهٔ زیست‌روان‌اجتماعی می‌پردازد که تکانه‌های زیست‌انرژیایی را تولید و هدایت کرده، در نتیجه واکنش‌های مربوط به آن‌ها را تعیین می‌کند. از آنجا که انرژی‌پزشکی بر کی - جنبش‌شناسی متمرکز است، اقتصاد زیست‌انرژی در پی دستیابی به چارچوبی نظری برای رسیدن به جنبه‌های کی - جنبش‌شناسی و کی-پویش‌شناسی دهش‌ها و پذیرش‌های زیست‌میدان است.

این اثر وامدار دانشمندان و پژوهشگران بسیاری است. متأسفانه گنجاندن آن‌ها در شبکه مفهومی این کتاب برای من امکان‌پذیر نبود. با این حال می‌خواهم از دکتر جیمز اوشمن سپاسگزاری کنم که مطالعات جامع و الهام‌بخش او در ده سال گذشته روشنی‌بخش راه من بوده‌است. همچنین می‌خواهم از همسر مهربانم دکتر محبوبه فرزندگان و دوستان عزیزم رضا عبداللهی و دکتر رضا جوهری فرد سپاسگزاری کنم که به جمع‌آوری تجارب کارورزان و اطلاعات و مقدمات لازم همت گماشته‌اند و نیز از دکتر علیرضا رضایی و دکتر علیرضا غلامرضایی برای ترجمه بخش‌هایی از نسخه انگلیسی کتاب و خانم آزاده اخوت برای تقبل زحمت حروف‌چینی و تنظیم منابع کتاب سپاسگزارم. افزون بر این، عمیقاً وامدار دکتر فخرکننده هستم که مرا در روند بازخوانی و ویرایش متن یاری کرد.

بی‌اندازه مرهون لطف پروفیسور مایکل ویرشینگ و پروفیسور کارل شاییت هستم که کتاب را به دقت مطالعه کردند و مقدمه‌ای روشنگر و بزرگ‌منشانه بر آن نگاشتند. همچنین می‌خواهم از خانم غزال کریم‌پور قدردانی و تشکر کنم که مراحل انتشار کتاب را سخت‌کوشانه پیگیری کردند.

با توجه به دانش و تجربه محدود من و نیز تازگی این حوزه از دانش، اطمینان دارم که کاستی‌ها و کمبودهای بسیاری در این اثر وجود دارد. امید دارم که بازخوردهای ارزشمند شما بتواند مرا در بهبود ویراست‌های بعدی این کتاب یاری کند.

فرزاد گلی

اصفهان، ۲۰۱۰

فصل یک

بنیان‌های نظری و فلسفی

در طول دوران‌های مختلف و در فرهنگ‌های متفاوت، انسان‌ها روش‌های انرژی‌مبنای گوناگونی را برای حفظ و بهبود سلامت به کار برده‌اند. امروزه، نظام‌های بهگشت سنتی، به رغم روش‌های شهودی، عمل‌محور و فرهنگ‌مبنای‌شان، به طور تجربی آزموده شده‌اند و برخی از فرضیه‌های آن‌ها تأیید شده‌است. مرکز توجه‌ها، خواه نظام‌های بهگشت کهن باشد که به مفاهیمی همچون چی Chi، پرانا Prana و کی Ki می‌پردازد و خواه دانش نوین، که به مفاهیمی چون توازن انرژی شیمیایی، مثلاً توازن PH یا سطح سروتونین، می‌پردازد، باید در نظر داشته باشیم که نظام‌های بهگشت جایگاه ارزشمند دیرینه‌ای در توازن انرژی دارند (روتان و اسپینا کامرر ۲۰۰۷). بنابراین انرژی‌پزشکی می‌تواند کاربرد مؤثری در حوزه مراقبت از سلامت داشته باشد و به مثابه یک علم پایه یا به‌عنوان نوعی پزشکی مکمل، به تشریح پدیده‌های پزشکی در سطح بنیادین ارگانیسم‌ها بپردازد.

برای بحث در زمینه مبانی نظری و فلسفی رویکردهای انرژیایی به سلامت دو شیوه وجود دارد: نخست، مسلم دانستن جایگاه بنیان‌گذاران و کارورزان این روش‌ها، که بدون شک خالی از پیش‌فرض‌های قیاسی و گرایش‌های ایدئولوژیک نخواهد بود؛ و دیگر، بررسی موضوع به کمک الگوهای معتبر و نوین و تلاش برای درک جایگاه واقعی این الگوی نظری و بالینی در گفتمان نوین سلامت از نظرگاهی فراتحلیلی و انتقادی. ما در این پژوهش شیوه دوم را برگزیده‌ایم و تلاش کرده‌ایم تا روابط بین رویکردهای انرژیایی به سلامت را در چارچوبی زیست‌روان‌اجتماعی دریابیم، توصیف آن‌ها را از وضعیت انسانی درک کنیم و چشم‌اندازهایی را که سلامت و غنای بشر را فراهم آورده‌اند، بشناسیم.

پرستاران ده‌ها سال است که انواع روش‌های بهگشت انرژیایی را با حرفه خویش درآمیخته‌اند. گرچه گرایش همگانی و تقاضا برای چنین درمان‌هایی افزایش فزاینده داشته‌است، پژوهش‌های محدودی در دست است که کاربرد

این روش‌ها را تأیید کند (منصور و دیگران ۱۹۹۹). پیشینه پژوهشی بسیاری نشان می‌دهد که تدبیرهای زیست‌انرژیایی نتایج مثبتی به بار می‌آورد (برای مثال: کرافورد، لیور و ماهونی ۲۰۰۶؛ واردل و انگبرستون ۲۰۰۶). با این حال، طراحی چنین مطالعاتی با چالش‌های بسیاری مواجه و دست در گریبان است از جمله اینکه روش‌های انرژیایی را به دشواری می‌توان اثبات کرد، غیرمجاز خواند و اندازه‌گیری کرد (پاتر ۲۰۰۷).

گرایش روزافزون تأمین‌کنندگان سلامت و مراجعان نسبت به نظام‌های بهگشت انرژی مینا همچون ریکی، لمس بهگشتی و انرژی روان‌شناسی، شواهد بالینی و شبه بالینی مبنی بر مقرون‌به‌صرفه بودن این تدبیرها و مشکلات بسیار دیگر در طراحی پژوهش‌های این حوزه، ما را بر آن می‌دارد که این تجربه‌ها را در الگویی جامع و روش‌شناسانه سازماندهی کنیم. پژوهشگران و کارورزان این حوزه، با توجه به این الگوهای نظری، می‌توانند در هماهنگی بیشتر با نظام‌های خدمات سلامت عمل کنند و نیز برنامه‌های آموزشی خود را به طرزی علمی‌تر و کارآمدتر اجرا کنند.

نظام‌های بهگشت انرژی مینا

انرژی پزشکی، شاخه وسیعی از دانش تجربی است و بر این باور استوار است که «انسان علاوه بر نظام فیزیکی و فرایندهای زیست‌شیمیایی، از یک نظام پیچیده انرژیایی تشکیل شده است.»

از نظر بالینی، انرژی پزشکی برای تشخیص و درمان وضعیت‌های گوناگون با روش‌هایی از قبیل پرتودرمانی، سونوگرافی، تحریک الکتریکی ماهیچه و دستگاه‌های ضربان‌ساز، هر روز در پزشکی معمول مرسوم به کار می‌رود. علاوه بر این شیوه‌های شناخته‌شده‌تر، روش‌های بسیار دیگری نیز وجود دارد که تشخیص سازوکارهای دقیق آن‌ها به کمک دستگاه‌های موجود دشوارتر بوده

است. این شیوه‌ها مبتنی بر این باورند که همه ما در محاصره میدانی از انرژی هستیم که در میان و پیرامون ما جریان دارد و همواره و پیوسته با محیط اطراف ما هم‌کنشی دارد. در وضعیت سلامت، انرژی آزادانه جاری است. این روش‌ها ممکن است دربرگیرنده موارد تشخیص و بهگشت نه چندان مستقیم یا تا اندازه‌ای دور از موضوع مورد نظر باشد.

در کتاب مقدس و دیگر آثار معنوی سراسر جهان، انواع مختلف بهگشت توصیف شده‌اند. عیسی مسیح شیوه «دست‌گذاری» را به کار می‌برد (که به لمس درمانی یا لمس بهگشتی نیز معروف است). کهن‌ترین اثر مکتوب در فرهنگ چینی که به توصیف میدان انرژی انسانی می‌پردازد متعلق به ۴ تا ۵ هزار سال پیش است و آیین پزشکی امپراطور زرد Yellow Emperors' Canon of Medicine نام دارد. نخستین کتاب درسی در زمینه پزشکی داخلی به توصیف جریان کی در بدن و در امتداد مریدین‌ها Meridian، یا کانال‌های انرژی، و ارتباط آن با سلامت می‌پردازد. استفاده از الکتریسیته حاصل از مارماهی‌های برقی برای بهگشت بیماران، نخستین بار در حدود ۲۷۵۰ سال پیش از میلاد گزارش شده‌است (لیتل ۲۰۰۴).

نخستین اشاره مستند به انرژی «حیاتی» در ادبیات مکتوب غرب در حدود سال ۵۰۰ پیش از میلاد توسط فیثاغورثیان صورت گرفت. در یونان، بقراط Hippocrates (۴۶۰-۳۷۷ پیش از میلاد)، با اشاره به استفاده از دست‌هایش برای «دور کردن و بیرون راندن» دردها و ناپاکی‌ها از بیماران خود، به توصیف انرژی بهگشتی طبیعت Vis medicatrix naturae پرداخت. پاراسلسوس Paracelsus از نیروی بهگشتی خبر می‌دهد که «همچون یک گوی درخشان، در درون و پیرامون انسان می‌درخشد». او معتقد بود این انرژی، می‌تواند سبب بیماری و بهبودی آن می‌شود، از فاصله دور عمل می‌کند، و تحت‌تأثیر

مغناطیس، سیاره‌ها و ستارگان است. برخی از نظریه‌ها و تجربه‌های انرژی پزشکی معاصر بازتاب این باورهای پیشین‌اند.

بگوت (Baggot) (۱۹۹۹) در «دانشنامه بهگشت انرژی‌ای» The Encyclopedia of Energy Healing، شیوه‌های انرژی پزشکی را چنین معرفی می‌کند: سوزن درمانی، فشار درمانی، کی کونگ، تای چی، آیکیدو، یوگا، قطبش درمانی، لمس درمانی، لمس بهگشتی، ری کی، هومیوپاتی، رنگ/ صدا/ نور درمانی و دعا. برخی از این نظام‌های بهگشت، روش‌ها و مکتب‌های گوناگونی را نیز در برمی‌گیرند اما ما در این تحقیق تنها به جنبه‌های مشترک این نظام‌ها می‌پردازیم. در دهه‌های اخیر روش‌های نوینی، به‌ویژه در حوزه انرژی‌روانشناسی پدید آمده است از جمله درمان میدان فکر Thought field therapy (TFT)، حرکت‌شناسی کاربردی، و شیوه رهایش هیجانی Emotional freedom technique (EFT).

این فنون از طریق زیست‌میدان (هاله‌ها)، مراکز انرژی (چاکراها)، و مسیرهای انرژی (مریدین‌ها) عمل می‌کنند. برخی از این روش‌ها، آیین‌های تشریف کلامی و مراتب ذهنی را مورد استفاده قرار می‌دهند و در پی آن روش‌های کوبشی را به کار می‌برند که مریدین‌ها یا چاکراها را مورد هدف قرار می‌دهد و در مورد بسیاری از مشکلات جسمی و هیجانی از قبیل اختلالات اعتیاد، اختلال استرس پس از وقوع حادثه Post traumatic stress disorder (PTSD) و آلرژی‌ها، رهایش سریع تن‌هیجانی را نوید می‌دهند. شواهد تجربی مبنی بر ایمن بودن و اثربخشی بسیاری از رویکردهای انرژی‌روانشناسی هنوز در دست بررسی است (لیتل ۲۰۰۴). در بخش‌های بعدی مهم‌ترین روش‌های زیست‌انرژی مینا را به اختصار معرفی خواهیم کرد.